

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

XI priores dies complectens

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1863

De S. Gonsalvo Amarantho, Ordinis Prædicatorum In Lusitania.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72708](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72708)

DE S. GONSALVO AMARANTHO,

ORDINIS PRÆDICATORUM IN LUSITANIA.

CIRCA AN. CH.
MCCCLIX.
X JANUARI.

B. Gonsalvi
natis:

vita:

festivitas:

atas:

Agitur B. Gonsalvi Amaranthi natis x Januarii. Ferrarius in generali catalogo SS. Vimarani in Lusitania S. Gonzali Presbyteri ord. Prædicatorum. At non Vimarani, vel obiit vel quiescit nunc, verum Amaranthi, unde illi cognomen. *Martyrologium Lusitanicum*: In oppido Amarantho S. Gonzali Confessoris, ex regione inter Durium et Minium sita, vico Tagildeorti: hic obitus magna pietate sacris locis urbis Romæ ac Hierosolymorum, habitum ordinis Prædicatorum sumpsit, ac vite reliquum sanctis operibus, ac salutem proximorum impendit. Corpus ejus Amaranthi in monasterio ejusdem ordinis conditum, summa populi frequentia visitur, multisque illustratur miraculis.

2 *Vitam S. Gonsalvi Lusitano sermone scripsit Didacus de Rosario ordinis Prædicatorum, jubente Bartholomæo de Martyribus Archiepiscopo Bracharensi. Latinam fecit, ediditque in lucem Lutetia typis Thomæ Perierii an 1586. Stephanus Sampayus ejusdem instituti alumnus. Ejus meminit in descriptione Lusitaniæ Antonius Vasconcellius noster, his verbis: Abbatibus cereo præluxit. D. Gonalvus ab Amarante, quem desiderium exosculandi ea loca, quæ Christus, vivens pedibus lustraverat, vocavit in Palestinam, et ex ea in patriam reversus, vitam posuit in maximarum virtutum gloriosissima palæstra. Et alibi cum illustriora Sanctorum templa enumerat, num. 30. Divi Gonsalvi de Amarante nobile fanum est, cujus sepulchrum universa Interamensis regio religiose frequentat, ut ægritudinibus faciant medicinam. Et cum de fluviis agit num. 16. Alius est Tamaca fluvius, qui antiquum servans nomen, S. Gondicali ab Amarantho oppidum frequens, et ob Divi sepulchrum satis nobile interfluens, ad Duos fluvijs (ita locum appellant incolæ) Durio immisceatur.*

3 *Prolucem B. Gonsalvi elogium habet Antonius Senensis in Chronico Prædicat, ad an. 1250. Agit de eo quoque Choquetius cap. 23 et cap. 29, libri, qui inscribitur Mariæ Deiparæ in ordinem Prædicatorum viscera materna. Ferdinandus Castillo Historiæ ordinis Prædicatorum par. 1, lib. 2, cap. 60 et seqq. Joannes Marietta lib. 12, Historiæ Ecclesiasticæ Hispan. cap. 1 et seqq. qui de publica illi decreta veneratione cap. 10, hæc tradit: Cum plura in dies miracula ejus meritis patrarentur, Pius IV, Pontifex Maximus regnante Sebastiano Rege sanxit, ut horæ canonicæ ac sacra de eo in Lusitaniæ regnis celebrari possent. Res tota Cardinalis Henrici ac Nuntii Apostolici fidei commissa: ii publicis perlectis testimoniis, quæ partim Pompeius Cambrianus olim ibidem Nuntius Apostolicus potestate sibi a Julio III, Joannis III, gloriosi Regis rogatu, facta; partim recenter Rodericus Pineyro Portuensis Episcopus, et Doctor Balthasar Alvarez Provisor Archiepiscopatus Bracharensis legitime collegerant; reque omni serio ac mature discussa, hunc S. Gundisalvo haberi ab omnibus publicorum sacrorum honorem in universis Lusitanici Imperii provinciis posse decreverunt. Bullam ab iis hac de re editam, Hispanice versam, recitat idem Marietta et Castillo. Meminit et B. Gonsalvi L. Andreas Resendius infra citandus. A multis ejus vitam Lusitanice scriptam testatur Castillo, atque integros extare miraculorum ejus meritis editorum libros. Ferrarius circa annum 1259, defunctum tradit: circa idem tempus referunt alii: licet Sampayus dicat de ætate non constare.*

VITA

*a Didaco de Rosario Lusitanice scripta,
versa a Stephano Sampayo.*

PRÆFATIO INTERPRETIS.

Ratione non levi, Christiane Lector, in animum induxi mihi, D. Gondisalvi, Dei famuli fidelissimi, ordinis Prædicatorum alumni olim, gesta exscribere, Latinoque utcumque idiome traducere, atque exteris etiam nationibus ejus sancta virtutum exempla, mira prodigia, et efficacissima merita ostentare. Etenim patronum illum, et meum, si fas est dicere, Mœcenatem, a multis annis jam agnosco, atque fieri compellor: tum quia ex eadem provincia, et professionis instituto, per Dei gratiam me contigit esse; tum etiam, quia me olim quodam peculiari miroque devinxit beneficio, quod quamvis occulte receperim, publice nihilominus fateri nunc teneor.

2 Cum enim pueriles adhuc annos transigerem, naturali quadam premebar invaletudine, quæ tametsi periculosa non esset, fastidiosa tamen et gravis adeo mihi videbatur, ut non solum corpore, sed et mente etiam, illius caussa, valde afflitterer. Consilio tandem atque exhortationi piæ meæ matris ac acquiescens, quæ valde mihi compatiebatur, sepulchrum D. Gondisalvi Amaranthi, quod per viginti circiter distabat milliaria, religionis ergo visitare institui. Iter igitur postea lætanter aggressus, non sine magna sanitatis obtinendæ fiducia, propter crebra miracula apud ejusdem Divi tumulum quotidie patrata, cum aliis turmatim voventibus, ea quam puerilis ætas ferebat devotione, ad illius templum reverenter accessi. Deinde petitione mea utcumque sancto Dei famulo proposita, sacro etiam pro me facto, a quodam Sacerdote sui instituti et nondum mei, ad paternam domum sum reversus. Non multo post tempore præfinitum incolumitatis instans minime deprehendens, gratias Altissimo, in suo famulo Gondisalvo, me ab illa nativa et satis onerosa invaletudine omnino liberatum persensit, et usque ad hanc horam, quæ hæc est, clare exerior. Hoc Dei beneficium a me indignissimo receptum, meritis et precibus D. Gondisalvi Amaranthi adscribere nec vereor nec dubito. Exstant enim quotannis, imo fere quotidie tot tantæque sanitatum genera a voventibus, ejus meritis apud Deum impetrata, ut illorum respectu, quæ ad ejus tumulum cernuntur in dies, hoc quod retuli minime comparandum veniat.

3 Hujus Divi gesta, tam ante religionis ingressum, quam postea, eum in modum compendiosa et confusa reperiuntur ubique in Lusitania, ut quasi fragmenta potius quædam historiæ videantur, quam integer tractatus. Reperitur tamen hoc quaecumque compendium, sufficienter authenticum sermone Lusitano Bracharæ Augustæ excusum, per quemdam religiose memoriæ Patrem, ejusdem ordinis fratrum Prædicatorum, qui F. Didacus de Rosario dicebatur, de mandato Reverendissimi Domini F. Bartholomæi de Martyribus, Archiepiscopi Bracharensis, ejusdem professionis alumni. Alius etiam Lusitanus Pater et prædictorum frater, jam vita functus in lucem hoc opusculum ante me aliquando voluit emittere; sed cum ad manus meas pervenit, taliter Latinitate erat donatum, ut vere possim affirmare illius lectionem ad nihil aliud mihi deseruisse, quam ad veritatem historiæ hujus cum illo concordandam aliquando. Hæc omnia boni consulas pie lector.

Cur hanc vitam edat Sampayus.

S. Gonsalvi ope, a morbo sanatus.

Vita a quo scripta.

Compendium gestorum et sanctæ conversationis Divi Patris Gondisalvi Amaranthi Lusitani, ordinis Prædicatorum, ex proprio illo idiomate fideliter traductum.

CAPUT I.

Præambulum historiæ, de regione Interamni Durii et Minii.

a b
Interamnis
regionis in
Lusitania
fines.

Fertilitas,

frequentia,

c

temperies,

amœnitas,

d
fontes,

e

pontes,
f
cænobia, Ec-
clesiæ.

g

Inter reliquos populos, quos antiqui scriptores in nostra Lusitania certis nominibus finibusque propriis distinxerunt, aliqui sunt Bracari olim dicti, qui modo Interamnes vocantur, a Durii b Miniique fluminum angustati fluentis. Hæc provincia parva quidem et contemptibilis iudicabitur, si amplitudinis spatium geometrice quispiam mensurare velit. Quippe quæ longitudine tantum decem octo leucarum Hispanicarum, alibi vero sex, alibi etiam quatuor, clauditur mensura. Si vero climatis naturam, glebæ pinguedinem, et rerum omnium ad humanæ vitæ usus desiderabilium, inexhaustum thesaurum introspectas; adeo spatiosam vel potius portentosam invenies, ut non dubitem quin septem mundi miraculis hoc octavum partim a natura productum, partim vero ab arte et industria humana elaboratum, meritissimo superaddere possis. Illic enim a sollicito agricola subacta terra quater in anno sæpe fructus uberrimos semenque cum fenore reddit.

2 Illic propter propitiam aeris temperiem, humani generis propagatio tam multiplicata cernitur, ut veritatem non solum dubiam narrare volentis, sed falso simillimam efficiat. Est enim tota illa regio ubique fere locorum taliter exulta, atque urbibus, oppidis, pagis, castris, ruribus, prædiolis, monasteriis occupata et referta; ut una tantum amplissima civitas afflabre constructa, ex his omnibus populosis locis, surgens videatur. Extat hujus rei clarum in multis auctoribus testimonium qui de gestis Romanorum loquentes, asserunt illorum Duces et Imperatores per spatium quadraginta annorum, multis prius hinc inde fuis exercitiis absumptis, insudasse antequam hanc regionem Interamnem debellaverint. Imo et L. Florus idem confirmans testificatur, quod in una sola æstate, c cum L. Posthumius aperto Marte cum Bracharis Interamnibus bis obstinato et ancipiti semper bello pugnaret, ex illis populis pertinaciter constanterque resistentibus non minus quam viginti quinque millia in illis duobus proeliis occuberint. Cæli namque temperamentum illic adeo humanam vegetat naturam ac multiplicatam conservat, ut nec tempus hibernum in rigido frigore, nec æstivum in calore nimio nisi in quam paucissimis anni diebus sentiat.

3 Arborea omnis generis fructifera tam in præruptis montium quam in agrorum planitie, semper fere virentes, faciem terræ operire conantur. Quocumque se viator vertat limpidissimos fonteis in æstate frigidis, in brumali frigore tepidos, a petris et saxosis ripis umbrose scaturire suspiciet. Illorum copiam numerum viginti quinque millium implere d Joannes Vazeus, et Germanus quidam, auctor tabularum Hispaniæ, ausi sunt asserere. Doctor tamen quidam Palacius, professione medicus, natione Lusitanus, qui in eadem regione diu habitavit, in libello quodam, quem de mirabilibus ejus composuit, duo mille quingentos tantum fontes, et flumina septem magna, reperiri asserit. Pontes vero ex quadrato lapide elegantissime constructi e tercentessimum numerum, monasteria centesimum trigesimum; portus maritimi navigabiles senarium etiam numerum complent. In Metropolitana Bracharæ Augustæ Sede, f mille centum baptisteria, totidemque parochiales Ecclesiæ hodie numerantur. Nec proinde mirum si Romani milites illic g Lethaum flumen invenisse, quem in-

cola Limiam vocant, non sine superstitioso affirmaverint timore. Postquam enim Limia transit Interamnem regionem penetrabant; illius deliciis et amœnitate allecti, ad proprios redire lares minime amplius recordabantur. Quinque in hac nostra ætate tantum in ea divites Ecclesiæ collegiatae florent, et tres Sedes Episcopales, quarum præcipua Brachara Augusta, ut diximus, h totius Hispaniæ Primas, hodie cernitur, quæ i S. Petrum Apostoli Petri discipulum, primum meruit habere Pastorem et Martyrem. In hujus ergo Metropolitanæ Sedis districto, (ut ad historiam accedamus) natus est Divus hic Gondisalvus. In quo olim Divus etiam k Damasus ex Vimaransensi oppido ortus, Ecclesiæ Dei non parum contulit splendoris.

a Vastum flumen, ad urbem Portum oceano miscetur. Duero accolis dici testatur Nonius.

b Nomen a minio, quod ripa profert, mutuari scripsit Justinus. Consule Vasconcellium nostrum, et Nonium.

c Circa annum V. C. DLXXXVII.

d Chronici Hispaniæ cap. 8. Vasconcellius idem refert.

e Jam citati auctores solum 200 agnoscent.

f Idem solum 800 habent. Vazeus in tota Interamniensi provincia 1460.

g Florus lib. 2, cap. 17, flumen Oblivionem vocat. Epitome Liviana 35, fluvium Oblivionem. Originem hujus nominis referunt ex Strabone Vasconcel. et Nonius.

h Cautius Vasconcellius: Licet adhuc his indirempta a multo jam tempore cum Toletano Præsule intercedat.

i Collitur hic xxvi Aprilis.

k De hoc xi Decembris. Resendius in ep. ad Kebedium: Vimaransensis est civitas, sancti Pontificis Damasi quondam patria, si per vestros liceret. Vulgo Gumaraes dicitur.

CAPUT II.

De particulari D. Gondisalvi patria, ejusque parentibus, et infantia.

Incognitus ille antea pagus, in quo primum Divus hic Gondisalvus lucis usura frui visus est, Lusitano idiomate, a Tagilde, vocatur; parœcia vero sancti Salvatoris, non longe a flumine b Avicella olim dicto, ad differentiam alterius, c Avis vocati, qui in eadem regione per d invicta Cininiæ radices, nubilosus semper labitur; nunc autem corrupto partim antiquo ejus nomine, flumen hoc Vizzella, et urbis ruinæ Citania nominantur. Parentes ejus illustris stemmatis splendore clari extitere, quo multoties gratuito naturæ beneficio, tamquam angulari lapide virtutibus multis, stabile firmumque illa fundamentum jacere consuevit. Est enim stirpis nobilitas (teste D. Hieronymo) futuræ virtutis quoddam certum pignus, atque veluti flos quidam suavissimus, amœnissimum fructum tempore opportuno promittens.

5 Præscriptum vero et indubitatum seculum, in quo vir hic Apostolicus claruit, nec ex nostris Lusitaniæ Annalibus, nec etiam ex monumentis ordinis satis constat. Imo (quod magis miror) perlustratis multis Galliarum bibliothecis conventuum nostrorum, a tribus jam annis, cum de aliis Lusitaniæ Patribus antiquis vestigia nonnulla invenerim; D. Gondisalvi Amaranthi, nec saltem nomen (ut de gestis taceam,) aut memoriam reperire potui.

6 Ac proinde Patrum nostrorum crassa incuria, re tanti momenti oblivione sepulta, quæ non parum ad ordinis nostri splendorem conducere videbatur; opportuna occasio æmulis nostris fuit oblata in dubium vertendi, cujusnam professionis aut instituti D. Gondisalvus Amaranthus olim extiterit. Cum tamen res adeo sit clara et per se nota quamvis de tempore non nobis constet, ut a seculo immemorabili in tota Lusitania, vulgare sit et celebratum, illum fuisse Dominicicum, ordinisque fratrum Prædicatorum alumnum: atque non nisi obstinatis æmulatoribus, oppositum contigat liceatve suspicari. Minime tamen me opponam cuicumque opinari volenti, illum ante ordinis Prædicatorum ingressum Canonicum regularem ordinis D. Augustini, aut in-

AUCTORE
DIDACO DE
ROSARIO.
Lethaum flumen.

h

i

k

a

b

c

d

S. Gondisalvi
patria,
parentes.

Incertum
quando vixerit.

Cujus ordinis
fuerit.

AUCTORE
DIDACO DE
ROSARIO.

stituti D. Benedicti prius alumnus fuisse. Argumenta enim in oppositum me ad hoc concedendum licet non adducant, tamen invitant : sic enim et Patriarchæ nostro D. Dominico aliquando contigisse legitur. Erant utique tunc temporis, tot almi ordinis Benedictinorum propagines, per totum orbem diffusæ et dilatatæ, cum tanto cælestis doctrinæ fructu luxuriantes; quod vix Ecclesia aliqua parœcialis, (ut de Episcopalis sileam) in tota Lusitania, imo et in Europæ majori parte reperiretur, quæ ex ordine D. Benedicti Curionem Pastoremve non possideret. Quod similiter etiam legitimo D. Augustini ordini in Gallia contigisse, saltem quoad Ecclesias multas Episcopales conjecturari licet. Hæc in gratiam pii lectoris, pro subsequentis historiae faciliiori intelligentia interserere non piget.

Quando videatur
vixisse.

7 Si vero ex temporum circumstantiis conjectari nobis licet, floruit D. Gondisalvus illo aureo nostri initiantis ordinis seculo : quando vitis Apostolicæ palmites, (Divi, inquam, Dominici discipuli) per totum orbem terrarum, (ut in brevi compendio huic volumini appposito videre licebit) verbum Dei gloriose annuntiabant. In eodem namque cœnobio Prædicatorum Fratrum, ubi illius sacræ venerantur reliquiæ, regalibus extracto expensis, in quo jam et antea illius sacellum extiterat, antiquissima cernitur sculptilis quedam imago ejus, sacris Dominicanæ familiæ indumentis ornata. In cœnobio etiam secundo Vimaransensi, quod fere eodem tempore, licet in alio situ distincto fuit inchoatum, quando Patriarcha e D. Dominicus Hispanias, post ordinis confirmationem, a Gallia discedens, perlustravit; ejusdem D. Gondisalvi, qui ibidem sacro fuit habitu primo indutus per traditionem immemorabilem, antiquitus depicta conspicitur illius effigies habitu Prædicatorum ornata, in qua miraculum illud Divi patris apparet, quando pro constructione pontis Tamacani (de quo postea) pisces se illi certatim ad fluminis oram offerebant ut operis constructoribus victum ministraret.

8 Natus igitur hoc circiter tempore, Christi miles futurus Gondisalvus, atque pro regenerationis lavacro suscipiendo die constituta, et ut novum hominem indueret in ecclesiam deportatus, eodem momento, in quo per sanctum baptismum fuit renovatus, futuræ sanctitatis cælestia claraque indicia, coram omnibus, præbuit. Ut enim a sacro fonte fuit levatus, patris sui Gondisalvi nomine eodem sibi indito; præstolanti nutrici, ut solet fieri, cum confestim esset traditus, quo a quærosis vagitibus, lactis dulcedine tractus, temperaret; novus ille lucis filiolus, ad cælum solummodo anhelare incepit. In brachiis namque novæ altricis reclinatus et ab ea constrictus, ubera prorsus respiciens, sicis subito ocellis, et versus quandam Christi crucifixi imaginem defixis, lamenti oblitus et lactis, tenera brachiola ad idem cæleste objectum inenarrabili jubilo protendebat. His utique signis Crucifixi effigiem se amplectari velle insinuabat. Hæc inopinata res, astantes omnes illi primo atque devotissimo Ecclesiæ sacramento, non sine magno stupore in inusitatam traxit admirationem.

Conspicitur
Christi imagine
in fœns
recreatur.

9 Peracto vero solemnissimo illo sacramentali catechismo, successivo post temporis labente fugaci cursu, solebat educatrix illa spectatissimi infantuli aliquotiens eandem sancti Salvatoris parochialem ecclesiam simul cum alumno suo, sacrum audiendi vel orandi causa, repetere atque frequentare. Puerulus autem Gondisalvus, instinctu motus plusquam humano, a collo pendens illius, in ingressu protinus ecclesiæ, oculis circumcirca elevatis, totam perlustrando sacram domum, supramemoratam Christi passi imaginem sollicite quærebat. Postquam vero eam suspexisset, atque devotius comprehendisset ocellis, a sollicito et inquieto motu quam citissime abstinebat. Si autem tentandi gratia, aut potius re-

Vix ab ejus
conspectu ab-
strahi potest.

cedendi proposito, nutrix sua illum ab eo spectaculo abstrahere nitēbatur; tali profinus remittendo distractioni cælesti vel actioni tam incessabili quiritabat ejulatu, tamque impense, quod altricis victa subsistens, prodigium hoc non sine magna animadversione conspicebat.

10 Quadam vero die, cum sanctus puerulus (gratia supplente ætatem) in eandem Christi cruce pansi similitudinem oculis immotis diu absorptus et intentus permaneret; anxia illius nutrix (moram timens trahere longiorem infantulum multoties ad se convertere tentavit, ut in paternam illius domum, cui inserviebat, properaret. Attamen tales ille vagitus sæpe sæpius infantiliter vociferando emisit, quod mulier aliquandiu plus immorari fuit compulsa. Metu nihilominus isthinc percursa servili, illinc vero religione tacta, et immorari timebat, et discedere verebatur. In his ergo angustiis constituta, ad quandam Deiparæ Virginis imaginem conversa, ab Angelorum Regina spiritus gemitibus enixe opem efflagitabat. Quatenus, ejus interveniente auxilio, ita omnia suaviter disponentur, quod nec genitoribus infantuli, quorum servitio erat addicta, diuturna mora molestiam inferendo, displiceret; nec etiam illum puerulum a sanctæ imaginis conspectu dimovere cupiendo, divinam offenderet Majestatem. Huic orationi cum primum timorata mulier intenta fuit, ecce tener infantulus quasi divino edoctus et oculatus numine, oranti etiam se assimilans et ad eandem imaginem conversus, totus erectus Brachiola extensa levavit. Quasi in hoc corpusculi gestu nutricem suam in afflictione spiritus, et oratione existentem, comitari vellet demonstrans. Post paululum vero temporis, capite versus eandem figuram devote inclinato, quasi valedicendi gratia, in sinum et ubera altricis suæ se quiete recipiens, recessui facilem præbuit assensum.

Ideo e templo
non facile re-
ferri se pati-
tur.

11 Post hoc miraculum, non tanquam si clausis oculis aut surda mente incederet mulier illa, quæ Sanctum Dei Gondisalvum lacte pascebat, circa illius educationem se gerebat. Imo potius, cum deinceps infantulus aurora lucente, ubera oblata voces emittendo querulosas respuebat quasi prius lac cæleste sugere appeteret; jam illa presentaneum sedandi lamenti illius remedium hoc plus certo cogoverat : et ad ecclesiam, boni pastoris caulam, agnellum hunc deducebat : quam postquam ille ingrediebatur, atque hilariter lætantibus oculis perlustrabat, picturis sanctis attente circumspicentis, tunc ubera nutricis lætus sugebat. Sin minus ita aliquando fieri contingeret, adeo se morosum et impatientem reddebat, ut a querulos clamoribus nullatenus jejunos et morosos cessaret. Nec mirandum, quamvis mirum. Patet enim præposterum et præter legem rationis usum servari contingere ordinemque, quando esuriente anima cæleste alimentum prius in corporis obsequium, pecudum ritu, obsonia, lautitiæ, nectareique cibi, primo mane maxima cum sollicitudine, ab helluonibus, qui se Christianos esse dicunt, quærentur.

Flens et ubera
abmens, ad
templum por-
tatur.

a De hoc Resendius : A Vimaransensi civitate interstitio sedecim millium passuum, hoc est leucarum ad nostram rationem quatuor, oppidum est Athanagilde Viscellæ impositum, Athanagilde Lusitanæ vocatum, e regione oppidi S. Verissimi, in altera fluvii ripa locati et infra : Fuertine Athanagildi id nomen a Gothorum Rege sortitum, an aliam ob causam, adseverare modo non possum. Extant vestigia quedam non contemnendæ antiquitatis, et ædes semidivuta, Palatia vulgo appellatæ, structura plane Gothica, non Romana.

b Viscella est Resendio, Lusitanæ, inquit, Vizella dictus; in Avum majoris famæ fluvium ingreditur.

c Imo Avus est Resendio, ut jam diximus. Juxta Vimarantum habet fontem, inquit Vasconcellius, ad Villamcomitis ostium.

d Valerius Maximus lib. 6, c. 4. Cum se ei (D. Bruto) tota pæne Lusitania dedisset, ac sola gentis hujus urbs Cinnia (atque Cinania legunt, Ortelius ex tribus mss. Cinninia) pertinaciter arma retineret; tentata redemptione, propemodum uno ore Legatis Bruti respondit: ferrum sibi a majoribus, quo urbem me-

rentur;

rentur, non aurum, quo libertatem ab Imperatore avaro emerent, relictum.

^e *Approbatus est ordo ab Honorio III, an. 1216; 22 Decembris: obiit S. Dominicus 6 Aug. 1221.*

^f *Alias, ad compescendos ejus vagitus et ejulatus, domi ei Deiparæ Virginis imago ostendebatur, ut scribit Marietta.*

CAPUT III.

De studio, et ejus sacerdotio.

His præsgaîis, bona indole, et futuræ pietatis præviis auguriis, quasi adjurati atque divinitus obstricti, infantuli hujus parentes, immota mente firmoque animo decreverunt, illum non mundo sed caelo dignum, in perpetuum holocaustum Deo consecrare. Hac de causa, cum jam per ætatem licitum esset, intra pueriles tamen adhuc annos inclusum, ad ecclesiam frequenter secum ducere consueverant. Nec modica afficiebantur lætitia, dum pueruli pronam voluntatem et cor docile ad res celestes et spirituales conspiciabant. Ætate deinde jam usum rationis admittente, utcumque eum cuidam probatæ vitæ Sacerdoti, litteris et bonis moribus instruendum manciparunt. Hunc devotus puer nactus Præceptorem, in dies se Deo et hominibus magis reddebat amabilem. Postquam vero in prædictis, ab eodem Presbytero mediocriter edoctus fuit; ad altiora charismata promovere cupientes, illum Archiepiscopo Bracarensi, Hispaniarum Primati Antistiti, (sub ejus districta et ditone habitabant) solliciti parentes ejus consultissime præsentarunt. Fore enim confidebant, ut in tanti Pontificis sacra aula, ingenius liberalibusque disciplinis dilectus puer Gondisalvus perfectius excultus, ad Sacerdotii gradum, (quod impense cupiebant) digne posset promoveri. Non torvis oculis, nec indignanter pius Antistes munus hoc sibi oblatum aspexit. Imo potius ingenium jam juvenem vultu verbisque non minus cordatum, quam modestum inspiciens, lubenti animo in suorum familiarium collegium excepit.

13 Decurso vero postmodum temporis curriculo, quod secundum sacros Ecclesiæ canones expectandum erat, ut sacris posset initiari, non minus moribus et vita, quam litteraria disciplina idoneus tanto numeri obeundo effectus, ad sacerdotalem gradum fuit promotus. Nec muldo post tempore, dignus ab eodem Antistite judicatus, qui tanquam lucida lucerna supra candelabrum reponeretur; in a Abbam b Ecclesiæ S. Pelagii paterno solo vicinam, Mæcenatis sui electione et injuncto præcepto fuit confirmatus. Tanti igitur muneris onustus pondere novus Christi minister, villicationis suæ non immemor, ut alter Salomon regni suscepto gubernaculo, in quandam profanus ecclesiam confugiens, obortis lacrymis, coram quadam Virginis Deiparæ imagine prostratus, Virginem Matrem affectuose rogabat, ut sibi intellectum et sapientiam impetrare ab unigenito suo Dei filio dignaretur, quo tam grave et periculosum obedientiæ et curæ pastoralis jugum posset debite tollere.

14 Deinde sacra Archiantistitis sui benedictione obtenta, sodalibus vel collegis suis valedicens, patriamque non multum distantem repetens, ad suam Ecclesiam, novamque Christi sanguine redemptam sponsam se contulit. Ibi vero, hora quadam prius assignata, ovibus suis, intra sacras aëdes convocatis, piam illis exhortationem proposuit: et verbis spiritu dilectionis plenis in Dei et proximi dilectione, tanquam in plenitudinis legis observatione secundum Paulum, illos perseverare suasit. Quia vero satis sibi persuaserat ad virtutem amplexandam, quæ circa difficilia versatur, homines magis operibus quam verbis induci, (longum enim per verba est iter, ait Seneca, facile et breve per exempla) sese omnium virtutum exemplar, subditis sibi Christi ovibus præbere diligenter curavit. In omnibus autem necessariis ad vitæ præsidium, frugalitatem libenter ample-

ctens, parco utebatur cibo et vili veste, atque humilitatem cordis et corporis super omnia præseferbat. Pudicitiam Sacerdotis annexam dignitati, ex sanctissima Ecclesiæ Romanæ consuetudine, taliter semper custodivit, ut virginitatis liliam in corpore cum maxima semper animæ puritate conservaverit. Erga pauperes paterna viscera, tamquam fidelis œconomus, liberaliter et misericorditer exhibens, alienum ab humano corde judicabat, avaras erga egenos habere manus, atque eis denegare, quod pro illorum inopia sublevanda, ditioribus tamquam dispensatoribus superabundanter largitum, vel potius creditum erat. Etenim Ecclesiarum uberiores redditus annuales, tamquam Christi verum patrimonium in terris relictum esse pro pauperibus alendis, retento solum necessario subsidio, pro moderato scilicet victu et vestitu Prælatorum, pie pius Pater judicabat.

^a *Vasconcellius de hac Interamneni provincia: Ultra centum et triginta monasteria tantula visuntur in provincia; alias ut præteream magnorum reddituum Ecclesias, (vulgo dicimus Ab-badias) nec non plures alias, etc.*

^b *Resendius: Non procul ab Athanagildi, secundo flumine, Vimarantum versus, oppidum et templum S. Pelagii est, cujus Gondisalvus rector fuisse perhibetur, antequam Hierosolymam petiit. Celeberrimo Martyri Cordubensi Pelagio, qui xxvi Junii colitur, sacram fuisse hanc ecclesiam suspicamur. Vulgo S. Payo, vel ut scribit Castillo par. 1, lib. 2, cap. 60. San Payo de Riba de Viecia. Idem pro Abbate Curionem vocat Gonsalvum.*

CAPUT IV.

De peregrinatione ejus in Hierusalem.

Frugali igitur hac et pia vivendi norma sibi a semetipso præscripta, fideliterque observata, in timore et amore Dei, diu sine intermissione, sanctus Abbas Gondisalvus perseverans, mysteria passionis Christi redemptoris nostri multoties meditabatur: speciali namque devotionis affectu in Dominicam passionem ferebatur. Unde ejus afflicta mente, in Christum passum sæpe translata, ex assidua sanctæ crucis meditatione, maximo in dies angebatur desiderio loca invisendi sacra, in quibus Deus et homo verus Jesus Christus nostræ redemptionis mysterium operatus fuerat. Sed tamen dum de ovibus suis, alicui mercenario comendandis tam longo temporis intervallo cogitabat, eum conscientiæ stimulus a desiderato itinere deterrebat. Timebat enim ne gregem Dominicum, antea sibi commissum, quispiam leo rugiens, se absente dilaniaret. Hac diutius timorata consideratione impeditus atque immoratus, vario secum fluctuabat animo. Nunc conceptæ devotionis desiderio, seposito conscientiæ ad horam scrupulo ad iter conficiendum jam se accingebat; nunc iterum stimulis ejusdemmet conscientiæ punctus, ab incepto desistere proposito, invitatus cogebatur. Tandem translato tempore non modico, animi remorsum sanavit, penitusque ratione exclusit; de quodam consobrino suo, Presbytero tunc bonæ indolis, spe magna rationabiliter concepta, qua Dominicum gregem illi ad tempus usque suæ reversionis, commendare decrevit.

16 Erat hic juvenis Sacerdos, ab infantia sua sanctis moribus ab eodem sancto Abba vigilanter educatus: quem postquam ad hoc munus obeundum elegit, ad se venire jussum, talibus exhortatus est verbis: Fili carissime, arcanum non parvi ponderis tibi committere intendo; si tamen mihi prius, sacramento adactus, promiseris, quæ tibi modo injunxero fideliter exequiturum. Adolescens vero, quia istam avunculii sui jam firma mente propositam peregrinationem longinquam penitus ignorabat, confestim in ejus verba juravit. Tunc sanctus et venerandus Abbas sermonem suum sic est prosecutus: Noveris, fili mi, quod a multo jam tempore, satisque diuturno, in votis est mihi terram sanctam perlustrare, et oculis meis, si possim, redemptionis nostræ loca, in quibus Salvator mundi pro nobis passus est mortem, videre; atque etiam

AUCTORE
DIDACO DE
ROSARIO.

castus,

liberalis erga
pauperes.

Statuit visere
loca sancta.

Nepotem
suum sibi vi-
carium legit.

Litteris eru-
ditur.

Fit Sacerdos,

dein Abbas,
sive Curio.
a b

D. Virginem
orat.

Suis verbo et
exemplo
præit ad vir-
tutem;

Rom. 13. 10.

frugalis,

AUCTORE
BIDACO DE
ROSARIO.

Piis monitis
eum instruit.

Iter ingredi-
tur.

a

Vicarius dis-
solutus vivit.

Gonsalvus 14
annos, magna
pietate, exigit
Hierosolymis.

Vicarius ejus
morte falso
jactata, Abba-
tiam obtinet.

etiam sanctorum Apostolorum, qui Romæ quiescunt, sanctas reliquias invisere. Usque ad hanc horam, ab itinere isto mente concepto, me Ecclesiæ meæ sollicitudo, et necessaria residentia satis ægre hoc ferentem retardavit. Quia vero de re talem jam olim opinionem concepi, ut vices meas sufficienter supplere posse te credam, atque taliter has Christi oves ducturum, ne interim eas teneat mei desiderium; auctoritate mihi commissa, te imprimis Vicarium meum constituo: deinde enixissime precor, ut in omnibus, quæ ad istius Ecclesiæ regimen spectant, mea semper sequaris vestigia. Super omnia autem tibi injungo atque præcipio, ut necessariis tantummodo sumptibus ad frugalem vitam transigendam contentus, omne quod residuum fuerit ex annuis vectigalibus, egenis et pauperibus Christi humaniter et fideliter distribuas. Hac finita exhortatione, Deo prius suppliciter invocato pro fausta peregrinatione agenda, vilibus indutus vestibus, ut peregrinum decebat virum, desideratum iter est ingressus a.

17 Non multum temporis effluxit spatium post sancti Abbatis discessum; quando novus viduæ Ecclesiæ Vicarius, sanctæ monitionis avunculi sui oblitus, deliciarum allectus dulcedine, longe diversam ingressus est viam. Atque antiquus humani generis hostis, varia in mentem ejus voluptatum fomenta immittens, seculi vanitatis pompæ et fastus primo irretitum, omnique generi venationum et ludorum deditum, taliter infecti, ut ovium sibi ante commissarum, pauperumque cura postposita, de canibus venaticis accipitribusque alendis, et magno servorum famulatu solummodo cogitaret atque sollicitus esset. Taliter autem illius erat denigrata fama circa officium pastorale, et erga pauperes ubique inhumanitas divulgata diffusaque ut in ore vitia ejus essent omni populo.

18 Hoc tempore B. Gondisalvus, (Deo votis suis aspirante) a multis in via primo ereptis periculis, peregrinationem suam usque ad terram sanctam feliciter perfecit. Divina autem transportatus dulcedine, multis effusis lacrymis sacra illa passionis Christi loca osculari non satiabat, atque immotis oculis devotissime intueri. Unde factum est, quod non uno nec duobus jam annis illic laudabiliter transactis, a sancta civitate recedere sibi persuadens, spatio quatuordecim annorum ibidem Deo inservire voluit. Quæ sancti viri, hoc temporis intermedio fuerint exercitia, devoto lectori consideranda relinquam. Transacto itaque hoc tam longo quatuordecim annorum curriculo, anxiam cepit mentem persentire, conscientia acuto morsu illius intellectum cruciante, et dubitare cogente, utrumne fidelem in Ecclesia sua Vicarium et dispensatorem reliquerit.

19 Interea autem, tam diuturnæ peregrinationis interposito spatio, nullo revertente nuntio, aut peregrino qui de sancti Abbatis Gondisalvi incolumitate rationem redderet, in causa fuit, ut illius Vicarius occasionem callide considerans et captans, testimoniales finxerit litteras dolose compositas, in quibus D. Gondisalvi avunculi sui mors, in ultramarinis regionibus continebatur. Atque Archiepiscopum Bracarensem adiens, morte avunculi sui illi litteris fictitiis denunciata et comprobata absolutam ab illo Ecclesiæ S. Pelagii jurisdictionem, utque in Abbatem absolute confirmaretur, enixe postulavit. Acquivit venerandus Antistes, doli inscius, precibus fraudulentæque postulationi hujus rapacissimi lupi, qui in Rectorem absolutum confirmari solum cupiebat, ut securius, omni pulso timore, Epicuream posset vitam et geniales dies agere. At vero Divus Abbas Gondisalvus, iterum tunc ab eodem remorsus conscientia stimulo non ultra acquiescens in corde suo, totius terræ sanctæ sacris locis ultimate salutatis, quanta cum celeritate potuit, oves suas revisurus discessit.

20 Emensis igitur iterum longissimis illis itineribus, inedia et labore confectus, lassa consumptaque membra scipione quodam sustinens, totus pannosus et in alium jam transmutat virum, b ad valvas tandem Ecclesiæ suæ sospes pervenit. Ibi positus, cum nihil minus, quam antiquam illius Ecclesiæ Abbatis speciem omnino incognitus præ se ferret, ad domum sui Vicarii, non longe distantem, eleemosynam, tentandi causa, petiturus accessit. Canes vero venatici, quibus illius helluonis domus erat plena, petitionem, quam sanctus peregrinus exponebat, antequam finiret, ferocibus atque magnis editis latratibus interrupperunt. Ille tamen iterum atque iterum egestatem suam, imbecilli voce proferebat. Quo facto irritati canes instantem jam ægre ferentes, non solum acrioribus latratibus, sed morsibus illum denuo aggressi sunt; atque Christi egenum baculo sæpe sæpius interposito ab illis se defendere pro viribus procurantem retrocedere, et a foribus discedere cogebant. Hac turgidus Abbas offensus pauperis incogniti persistentia, (non enim illum peregrini clamores latebant propter parvam inter utrumque distantiam) per quemdam famulum statim illine discedere jussit, subjungens se pauperibus similibus eleemosynam erogare non consuevisse.

21 His dimissis verbis, beatus Dei famulus Gondisalvus; sui adulterini Vicarii non sine magno cordis dolore impietatem experimento cognoscens, zelo Dei in iram commutato, quin liberis verbis illum argueret se continere minime potuit. Atque de illo palam conquestus, non talem se dicebat Pastorem et Vicarium Ecclesiæ suæ reliquisse. Deinde sermone etiam non obscuro se manifestans, alta voce narrabat quomodo illum sanctis moribus prius instructum, cum magna fiducia Vicarium, non lupum Dominici gregis, instituisset. Non etiam pro canibus alendis, sed pro pauperibus, in illius potestatem redditus illius Abbatia tradidisse conquerebatur. Intentus illius querelis, atque diligenter omnia auscultans, ad mensam dapibus onustam impius mercenarius sedebat loco Pastoris, quousque de Ecclesiæ vero Pastore illic existente verba perceperit. Tunc enim iracundus a mensa exiliens, atque recta properans ad ostium domus, sanctum avunculum suum eodem baculo, quo illemet erat subnixus, acriter percussit. Patienter et æquo animo sanctus Abbas has plagas et verbera ab alumno suo inflcta tulit. Sed tamen, a paterna correctione minime abstinendum sentiens, illum coram his verbis redarguit: Nonne ego te, inquit, ab incubulis semper enutrivit? Nonne honestis te instruxi disciplinis? Nonne mihi discedenti fidem dedisti, juramento etiam superaddito firmatam, de pauperum cura? de frugalitate servanda? Nonne semper me vidisti, hujus Ecclesiæ vectigalia, pro majori parte, egenis dare? Hæc sancti viri libera reprehensio, non solum consobrini sui viscera non emollivit; imo potius, majoris iracundiæ fomitem ministravit. Unde recrudescente atræ bilis incendio, sanctum senem iterato verberans, canes, ut eum morsibus suis e foribus arcerent, instanter provocabat. Demum, postquam ejectum jam pauperem peregrinum discedentem respexit, minacibus etiam verbis atrocioris vindictæ eum a tergo insecutus est, si ultra super illa re verbum auderet proferre; non satis reputans illum sua spoliatum Ecclesia, verberibus affectum expellere.

a Marietta et Castillo primo Romam adisse, sanctorumque Apostolorum sepulchra religiose visisse scribitur.

b Jam canis, ut ibidem scribitur.

Redit Gonsalvus.

b

Eleemosynam petens, a nepotis canibus allatur ac mordetur,

ab ipso nepote abigitur,

et verberibus excipitur.

CAPUT V.

De constructione basilicæ apud flumen Tamacam.

Verbum Dei prædicat.

Oratorium extruit Amaranthi.

a

Dei voluntatem circa vitam prædicat.

D. Virgo ut Prædicator fiat, præscribit.

Talibus S. Gondisalvus affectus injuriis, Deo gratias agens, et illi soli debite inservire cupiens, de temporalibus transitoriisque bonis nihil penitus cogitans, ac si nihil novi aut mali sibi contigisset; Evangelicam doctrinam, in qua sufficienter erat instructus, et verbum Dei cum magno spiritus fervore, per totam illam regionem prædicare exorsus est. Vitæ illius sancta conversatio, in tanta coram omnibus inceptit esse veneratione; ut suo exemplo et solida doctrina, multos a perditionis tramite efficaciter revocaret. Post aliquantulum vero temporis, piorum fidelium adjunctus eleemosynis, oratorium quoddam exiguum Deiparæ Virginis dicatum, in quodam inculto et agresti pago, qui nunc Amarantha vocatur, juxta flumen quod a Tamaca dicitur, pro peregrinationis vitæ suæ refugio, et animæ solatio erexit atque construxit. Erat hic oppidulus antea desertus, invidius atque omnino ab hominum notitia absconditus, nunc autem tanti Patroni miraculis et præsentia decoratus, ecclesiis non paucis, monasteriis etiam duobus, et nobilium equitum multorum aulicis ædibus insignis factus, atque ab omni Lusitania frequentatus justæ urbis faciem et apparatus, ut postea dicemus, prospectantibus offert. In hoc igitur parvo sacello, tanquam alter Paulus aut Hilarion, in inculta positus eremo, Deo et Angelorum Regine continuo inserviens, prædicationis officio circumcirca semper exercito, eremiticam et Apostolicam simul vitam traducebat.

23 Exinde enim parvum tuguriolum suum egressus rudium populorum factus Magister et Apostolus, necessitatibus et inopiæ utriusque hominis, caritatis visceribus omnino diligenter subveniebat. Cum autem, quadam die mente ancipiti secum cogitaret, utrumne talis vivendi forma (qualem ipse sibi elegerat) altissimo placeret Deo, et Virgini matri unigeniti ejus, super hoc divinum precibus assiduis responsum habere cupiebat. Ne autem preces suas frustraneæ et cassæ devenirent, stricto jejunio, panis nempe et aquæ pro quotidianæ refectionis obsonio, contentus, assidue semper orationi intentus, integram quadragesimam perseveranter transegit. Non defuit piissimi Redemptoris nostri benignitas, et pia erga D. Gondisalvi votum commiseratio. Etenim Paschali festo adveniente, in nocte immediate sequenti, ferunt aliqui hanc illi revelationem esse factam. Erat tunc temporis sanctus Dei famulus coram altari Virginis almæ in oratione prostratus, et in sua supra memorata petitione perseverans: cum subita undique luce, ex omni parte se circumfultum vidit, et post illam a dextro ejusdem altaris cornu Deiparam Virginem astantem sibi alloquentem aspexit, atque auribus inaudivit: Surge, et inter religiosorum varios, et per totum orbem dispersos ordines, illum tibi ingrediendum elige, in quo officium sive servitium mihi dicatum, audieris ab Angelica salutatione exordium et conclusionem finalem sumere. Hunc enim religiosorum ordinem mihi speciali dilectione vendico, faveo et exalto; atque etiam habitum, quo religiosi communitur utuntur, illis gratiose donavi. Hanc ingredieris religionem, ut residuum vitæ tuæ puro corde sub illius observantia et obedientia Deo altissimo offerens, optatum finem consequaris. His dictis visio illa cælestis, cum claritate simul disparuit.

24 Hic siste gradum, oculos externos claude, Christiane Lector, et Fratrum Prædicatorum erga Virginem Mariam, a primævo jam ordinis sui instituto, debitam considera gratitudinem. A sanctissima enim hac virginum Virgine, ordo hic initium, incrementum, et perfectionem suscepisse satis constat. Post-

quam namque ab unigenito Dei filio, pietate ducta, ordinem hunc pro peccatorum conversione procuranda precibus suis almis impetravit, religiosis semper selectisque undique Patribus fulciri et conservare hactenus non cessavit. *b* Reginaldum nobis primo concessit morti jam Romæ proximum. Novitios multos a diabolo tentatos, miraculis perseverare in ordine persuasit. *c* Rosarii sui selectissimam devotionem, nobis conservandam tradidit. *d* In multis etiam tribulationibus, tam communibus quam specialibus, subsidium saepe præstitit. Innumeros pietatis et gratiæ suæ favores, (quibus plenus est liber antiquus, *e* Vitæ fratrum dictus) piissimæ Matris nostræ visceribus indutus, nobis semper ostendit. Væ nobis terque quaterque, si harum immemores gratiarum indigni suo patrocinio efficiamur.

25 Hac cælesti revelatione sibi a Virgine facta, vir Dei Gondisalvus confortatus, veluti Angelico pane cælestis refectus et roboratus mansit. Deinde de investiganda religione sibi revelata sollicitus, in qua servitium Virginis Mariæ per Ave inciperet et finiretur; illius primum provincie Interamnis instituit statim singula invisere et explorare monasteria. Cum vero in multis precibus Virginis audiret in versiculo illo finire, Benedicamus Domino, anxia nimis dubiaque mente distractus, et omnia circueiens; ubinam gentium quoque loco supradictum ordinem inveniret, penitus non capiebat.

a Lusitanis Tamaga. Oritur is, inquit Resendius, non procul a Monte regio Gallicæ oppido: inde Aquas adluens Flavius, de quibus alibi, Amaranthum descendit, mediamque secat, ut duplex oppidum efficiat, duplici foro, duplicique judicio, ponte nobili lapideo a Gundisalvo extracto utrumque junctum.

b De hoc agitur fusc in vita S. Dominici 4 Augusti, lib. 2, c. 11 et seqq. et lib. 3, cap. 1 et 2. Obiit Parisiis ann. 1220. Huic D. Virgo habitum ostendit, quem deinceps ordo Prædicatorum esset gestaturus. Consule Hyacinthi Choquetii librum qui inscribitur Maria Deiparæ in ordinem Prædicatorum viscera materna, cap. 8.

c Hanc rem fusc prosequitur idem Choquetius, c. 22.

d Idem cap. 14.

e Is liber a Gerardo Lemovicensi conscriptus jussu Humberti quinti Generalis, nuper Duaci editus est. Habemus eum ss. cum brevi Chronico ab anno 1211, usque ad Humberti electionem factam an. 1234, addit tamen auctor in fine de Humberto: obiitque operibus bonis plenus.

CAPUT VI.

De ingressu ejus in ordinem Fratrum Prædicatorum.

Postquam autem aliquo jam longiori temporis spatio transcurso, ordinem sibi a Virgine Matre revelatum sollicitè, frustra tamen, investigaret; quadam die inopinate in oppido Vimaraniensi Bracharenensis diocesis absconditam margaritam invenit. Sunt in hac urbe, Vimarani dicta, quatuor insignia monasteria; inter quæ duo visuntur antiquissima, sanctorum Patriarcharum, Apostolici D. Dominici, et Seraphici D. Francisci, quæ adhuc nostra florent ætate. Igitur cum famulus Dei Gondisalvus, apud Dominicanos Fratres hospitium pernoctandi causa elegisset, postquam hilari Fratrum animo fuit ab illis exceptus, ut in tota Lusitania hodierna die, in omnibus cenobitarum conventibus, per Dei gratiam solet fieri.

27 Tempore quo campana ad vespertinum servitium implendum pulsabatur, vocationis suæ diligens et sollicitus indagator, ad ecclesiam tacitus se contulit. Nemini vero sui arcani sigillum aperiens, preces horarias, quæ primum dicebantur de Domina, attentus devote auscultavit. Et cum eas Angelica salutatione inchoari primitus audisset, posteaque eodem themate finire perspexit; quanta, heu bone Deus, lætitia cor ejus sit repletum, non facile esset enarrare. Nihilominus tamen, adhuc quasi somnians, sensuum non fidens experientiæ, nocte subsecuta ecclesiam repetens, pervigil ibidem ante altare Virgini dedicatum, ab illa precibus de novo fuscis clarum oraculum impetrare curavit; quo intelligeret utrumne illemet

AUCTORE DIDACO DE ROSARIO. D. Virginis erga ordinem Prædicatorum beneficia.

b

c

d

e

Quærit religionem sibi a D. Virgine designatam.

Vimarani ad Prædicatores divertit.

Ad eum ordinem vocari se intelligit.

esset

AUCTORE
DIDACO DE
ROSARIO.

esset ordo, quem illa antea, sibi ingrediendum assignarat. Non etiam tunc (quamvis jam secundo) divinum famulo Dei defuit responsum, Angelico datum ministerio, quo clare intellexit, labante mente firmata, illam nempe esse religionem, de qua primitus a Deipara Virgine, præceptum salutare receperat.

a
In eum admittitur.

28 Atque proinde die eadem dilucescente, conventus ejusdem a Præfectum conveniens, causa hujus novitatis omnino suppressa, habitum religionis ab eo humiliter postulavit. Non aliquid super hac ejus petitione dubium vel impedimentum conventui religioso emerit; cum de ejus honesta vita, matura ætate, sanoque et deliberato consilio sinistram suspicionem, clara ejus fama abscederet. Quapropter omnes religiosi in suum consortium D. Gondisalvum libenti animo, veste simili novitiorum indutum, receperunt. Habitu igitur monachali, sanctus jam antea, Dei famulus Gondisalvus vestitus, sanctorumque effectus nova Deo inserviendi formula; primum annum conversionis suæ ad religionem, quem probationis appellant, cum magnis suæ sanctitatis iudiciis, cunctis Fratribus unice gratus, laudabiliter transegit.

Prædicat
Amaranthi.

29 Facta deinde perpetuæ obedientiæ solemnī protestatione per voti emissionem, cum nihil illi deesse videretur, quo minus posset Apostolicum prædicandi ministerium deinceps perfecte implere, a Prælatiis suis illi statim fuit indulta facultas, ut socio sibi assignato, ad oratorium quod ante prope Tamacam construxerat, concionandi gratia reverteretur. Lubentissimo animo famulus Dei Gondisalvus, licentia sibi concessa, oppidulum Amaranthum repetiit, ut populos illos verbi Dei solida egentes doctrina, illuminaret perfectius.

a Marietta et Castillo scribunt hunc fuisse B. Petrum Gondisalvum, qui vulgo S. Telmus dicitur, coliturque a nautis; de quo xiv April.

CAPUT VII.

De ædificatione pontis Amaranthi, et miraculis quibusdam.

De ponte
struendo cogit.

Postquam vero ibidem existens, animarum salutis consilio, exhortatione, et sanctæ vitæ exemplo provide aliquandiu consulere; propriis expertus est oculis, flumen illud, Tamaca dictum, cui suum oratorium vicinum erat, barbaris et incautis viatoribus in seipso submersis, repentinum multotiens esse sepulchrum. Namque loca vadosa, vel parva navigia, fluminis transeundi causa intrantes rapido alluvie aquarum impetu, aquis abrepti rustici peribant. Quapropter D. Gondisalvus proximorum utramque salutem fraterno amore sitiens, de fabricando quodam ponte in illius mortiferi fluvii ripa cœpit cogitare. Licet autem hic incidenter et cursim annotare, quantum semper ubique terrarum, instituti ordinis hujus Prædicatorum professores, bonum commune Reipublicæ procurare conati sunt. Qui vere, inquam, et non falso habitum hunc a Virgine Maria concessum gerunt. Non enim sacratus hic ordo homines particularitatem amantes, et qui sibi solis nati sint, educare unquam somniavit aut intendit; sed illos tantummodo qui de Christiana Republ. semper bene meritos se esse student, atque pro illius conservatione in omnibus laborent. De a S. Vincentio Apostolico Confessore Vanetis quiescente, me legisse recorder in quodam manuscripto Nannetis Pergameno, quod pro pontium etiam structura in aliquibus mundi locis laboravit. b S. Petrus Gondisalvus similiter, ut infra suo loco patebit; c S. Laurentius Menendus itidem, de quo etiam aliqua de ejus vita dicentur inferius. Pro defensione etiam obedientiæ Romanæ Sedi exhibendæ, proque bono communi, coram Imperatoribus et Regibus; pro pace, pro expeditione contra Turcas, quantosemper exantlaverint Patres hujus ordinis labores,

Laus ordinis
Prædicatorum.

a

b

c

qui scire cupit, ordinis Chronicos, et antiquos Annales legat. Sed de hoc satis.

31 Quamvis autem hoc opus, quod D. Gondisalvus mente volutabat, nimis esset arduum; pauperem scilicet cœnobitam, et in pauperrima rusticana gentis regione constitutum, vastum pontem argenti tantum pondus exigentem velle fabricare; Deo tamen Opt. Max. bonis cœptis semper annuente, propositum suum hac revelatione firmavit. Cum enim super eodem negotio aggrediendo semel cogitabundus hæsisset, quoniam alvei loco, faciliori sumptu pontem inchoare satius esset; per Angelum Domini facta revelatione fuit præmonitus, ut inter illas duas angustissimas fluminis fauces, quæ coram suo sacello imminabant, pontis fundamenta jacere jussisset. Fiducia igitur, nova revelatione animus actus, et in spem firmam erectus, divinam illi opem, in pio illo opere prosequendo non defuturam, eleemosynis aliquibus congregatis, in prædicto pontis Amaranthi situ per architectos cæmenta sunt locata. Tam difficile vero, aut potius impossibile, rusticana illius regionis plebi videbatur, virum Dei Gondisalvum ad metam usque opus inchoatum perducturum; ut nihil minus quam de futuro pervio olim viatoribus ponte cogitarent.

Ubi pons
struendus,
cælitus docetur.

Ille vero tacitus hæc audiebat, soli Deo innixus, cui nihil impossibile esse firmiter credebat, artifices eorumque ministros undequaque, prout poterat, convocabat. Interdum etiam opere jam fervente, ipsemet Sanctus propriis manibus lapides magnæ molis evelens, solus ad structuram faciliter admovebat, atque non modica circumspectientium admiratione portabat. Tunc omnes clarum in hoc facto mirifico cernentes miraculum, ædificium illud superbissimum futurum, quod secundum eorum opinionem vires superabat similes, fauste et perfecte finitum fore jam confidebant.

Lapides ingentes ad opus
convehit ipsemet.

32 Contigit aliquando hunc Dei servum causa questum faciendi, vel eleemosynas emendicandi, per circumvicinos populos sollicite discurrere; quemdam Magnatem ditissimum in via offendisse. Quo prius salutato, ab eo propter Dei amorem et proximorum suorum petiit, ut aliqua se digna contributione, bonum commune, pro ponte suo construendo, vellet juvare. Ille vero in brevi schedula aliquas velociter depingens lineas; firmatam prius chartam et D. Gondisalvo in manu tradens; Perge, inquit, Pater ad domum meam, et schedulam istam uxori meæ dabis, cui super tua hac postulatione vicem meam delego. Vade securus, quia illa tibi eleemosynam justam præstabit. Lætus et confusus in domum hujus impii Magnatis D. Gondisalvus properavit; atque illam postquam est ingressus, matrifamilias epistolam, quam secum deferebat, viri sui nomine firmatam, cum magna magni subsidii spe tradidit. At illa matrona postquam a marito suo conscripta verba perlegit, tacita subridens D. Gondisalvum, omnino negata eleemosyna, ut discederet suadebat. Verba namque quæ in chartula continebantur erant hujusmodi: Huic pauperi Fratri tantum dabis eleemosynæ pro subsidio pontis construendi, quantum papyrus hæc ponderis habet. Voluit enim hic inhumanus proximus servum Dei D. Gondisalvum verbis illudere, et itinere conficiendo fatigare. At ille nullatenus inopinato responso perturbatus, causam denegatæ eleemosynæ ab illa matrona inquisivit. Quam postquam secundum rei eventum audivit et percepit, fiducia in Deo collocata, feminam illam enixe rogare cœpit, ut marito suo obediret, atque papyro illa in statera aliqua reposita, ex altera parte linum, vel grana, vel ceram, vel quodcumque aliud, in eleemosynam erogandum haberet, ex opposito etiam collocaret. Satis enim se contentum futurum affirmabat, si æquale pondus schedulæ acciperet. Acquievit illa faciliter novi nihil verita; atque apposita in una lance papyro, Deo ita disponente, tam

A quodam sibi
illudere volente,
ingen-
tem eleemosynam
accipit,
aucto divinitus
chartula
ponderis.

tam grave effectum est pondus, ut ex altera parte eleemosynæ materia in magna quantitate cumulata, justa bonaque portio D. Gondisalvo divinitus limitata contigerit. Atque ita et avarum illum delusum, et uxorem ejus stupore inenarrabili affectam reliquit.

a Ejus vitam dabimus v April.

b De eo xiv April. ut ad cap. 6 diximus.

c Illius brevem vitam idem edidit Sampayus. Meminit Joannes Lopez 3 par. histor. ord. Prædical. lib. 1, cap. 7. Antonius Senensis, qui Mendezium vocat, uti et Castillo par. 1, lib. 2, cap. 62.

CAPUT VIII.

De miraculo piscium confluentium ex Tamacano flumine.

Precibus pisces obtinet in cibum opificum.

Non prædictum miraculum ultimum fuit, antequam pontis opus ad summum deveniret. Cum enim aliquando, pro victu cæmentariis et lapideis ministrando, sumptus necessarii D. Gondisalvo deficerent, ad alvei fluminis crepidinem accedens, in oratione prostratus, e cælo subsidium et penuriæ illius levamen, afflictus animo, precibus fiducia plenè implovavit. Deinde crucis signo super fluentis Tamacæ aquas facto, tanta multitudo piscium ad eum confluit, ut aquæ superficiem cooperire conarentur. Tunc sanctus vir Gondisalvus manu protensa scipione suo, illorum necessariam foras extraxit summam, pro suis alendis opificibus; reliquos vero benedictione illis impartita, in profundum pelagus relabi permisit et præcepit. Hoc miraculum non semel tantum aut bis ab auctoribus contigisse refertur.

Vinum e petra ad potum necessarium tantum; aquam vero perennem elicit.

34 In potu etiam subministrando mercenariis, non multum dissimile miraculum viro Dei contigisse legitur. Namque cum non in promptu, ut necesse erat, aut facili negotio D. Gondisalvus aut vinum haberet, aut saltem fontis aquam, distabat enim intervallo non modico; atque proinde ut siti laborantium subveniret, non presentaneum laborioso operi prosequendo remedium erat. Quapropter D. Gondisalvus ad Deum super potus annona confugiens, eadem fide, qua antea, præditus, de quadam petra, in qua scipione suo in nomine ejus percusserat, vinum sufficienter scaturire fecit. Tanta D. Gondisalvi de divina providentia erat fides: tantum et coram Deo meritum. Vinaceis igitur vasis miraculose fonti approximatis, pro familiæ suæ conductitiæ siti sublevanda, quantum suppetere poterat, tantum solummodo Dei famulus haurire permittebat: et statim lapillo quodam manu prehenso, et ad fontis orificium apposito, illud occludens sive obstruens siccum penitus ad tempus, aut potius incommunicabilem reddebat. *a* De fontis etiam limpidissimi aqua non dissimile miraculum a sancto viro prope suum sacellum patratum legitur. Extant hodierna die utriusque fontis vestigia, vel, ut proprius loquar, manifesta indicia; altero adhuc perenni et saluberrima aqua manante, quam omnes peregrini illuc devotionis ergo concurrentes, non sine magna veneratione suis oculis devote conspiciunt, atque etiam inde aquam haurientes, non solum sitim sedant; sed aliquando sanitatem pristinam, qui egrotant, fiducialiter accedentes se lavando vel bibendo, miraculose recuperant.

Fons agris salutaris.

Herum vacat prædicationi.

35 Tot igitur visis miraculis ab artificibus et conductitiis operariis, quot obsonium illud et refectio sæpe constabat, non poterant non convicti humiles et summas Deo gratias referre: majori deinceps animi læta fiducia operi pontis incumbentes, quousque ad debitum finem et perfectissime consummatum evasit. Hoc tandem spectato tempore adveniente D. Gondisalvus innumeras Deo pro gratiarum actione laudes tribuens, artifices et mercenarios opere solutos dimisit: et illius rapidissimi fluminis Tamacani horrendus et profundus alveus pervius jam factus, sine aliquo deinceps transeuntium vite periculo visus

est. Communicato deinde ex utraque fluminis ripa incolarum commercio, ad famulum Dei Gondisalvum majori deinceps frequentia ex omni parte confluebant. Quibus ille, redintegrato spiritus fervore, quod aliquo modo occupationibus artificum præditus intermiserat, fructuose et cum magna multorum conversione frequentius verbum Dei prædicabat.

*AUCTORE
DIBACO DE
ROSARIO.*

36 Evenit autem hoc tempore, quod nonnulli confinium illorum habitatores tremendam Pastoralis excommunicationis censuram parvipenderè videbantur, et non ita de illa expavescere, ut fides docet, et viros decet pietatis Catholicæ amatores. Quem abusus et periculosissimum errorem D. Gondisalvus olfaciens, maximo super hac irreligiosa temeritate affectus dolore, ut illam a fidelium mentibus eliminare atque extirpare posset, sæpe sæpius in suis concionibus de industria in hoc propositum incidebat. Erat tamen, ut experientia monstrabat, admonitio sua super hac re pro majori parte irrita et inanis. Hanc cordis duritiam, mentis cæcitatem cum D. Gondisalvus percepisset, contigit semel, ut, dum ille in suggestu staret, de eodem crimine duris reprehensionibus conquereretur. Præteribat tunc temporis casu et inopinate per eandem partem mulier quædam panes aliquot albos in cista quadam supra caput deferens: quam feminam ut ille coram se transeuntem prospexit, prope accedere præcipiens, sermone interrupto, sarcinam panum ante pedes suos deponere jussit. Atque post hoc ad astantem populum conversus ait: Ut vero sciatis deinceps excommunicationis sententiam cognoscere et reverenter timere, ego ex parte Dei et sanctæ sponsæ ejus Ecclesiæ matris nostræ, hos præsentis panes excommunicationi subijcio. Mirum sane dictu; sed non apud Deum difficile facta, qui semper mirabilis fuit in Sanctis suis. Quanvis enim excommunicatio secundum Theologicam doctrinam, solum in animam rationalem sit proportionata, et in eam possit de ordinaria lege cadere; quæ sola capax est gratiæ inter omnes terrestres creaturas, atque consortio bonorum operum sanctorum et fidelium privari vel admitti; ut tamen piissimus Deus barbaro et agresti illi populo, invisibile excommunicationis effectum circa animam existentem, suaviter et suo modo rusticano insinua- ret, ut docilis et timoratus in obedientia suorum Prælatorum contineretur; panes illi omnes in canistro positi post excommunicationis verba a sancto viro prolata; subito in *b* bustos nigrosque carbones conversi, horrendum omnibus circumstantibus spectaculum præstitere.

Contra excommunicationis contemptores laborat.

Panes candidos maledictione nigrissimos reddit.

Iterum aqua lustrali aspersos, et benedictos, restituit ut erant.

37 Ne tamen hoc miraculum in eruditionem aliorum ordinatum, feminam, quæ panem portabat, lædere aut incommodare videretur; postquam D. Gondisalvus circumstantibus in parabola panis illius excommunicati, animabus aliquid simile contingere innuit, aquam benedictam sibi portari jussit. Postea vero excommunicationis præmissæ, vel potius maledictionis illius, absolute inijuncta, panem illum aqua lustrali aspergens, in pristinam albedinem et perfectionem restituit. Prodigium hoc experientia sensuum comprobatum, multis astantibus respiciendi causa fuit, quo, timore saltem perterriti, deinceps excommunicationi parere minime recusarent. Hæc tantum summam ab immemorabili ævo per traditionem antiquorum de miraculis a D. Gondisalvo in vita operatis ad posterum pervenerunt.

a Marietta et Castillo addunt, cum ponte perfecto operæ utriusque ac cantharis vinum secum asportare domum vellet, reperisse jam omnino exaruisse illum vini fontem, datum divinitus adificantium necessitati, non otiantium voluptati.

b Ustos voluit scribere.

AUCTORE
DIDACO DE
ROSARIO.

CAPUT IX.

De transitu illius glorioso.

*Diem mortis
suae praescit.*

*D. Virginis
opem implo-
rat.*

*Ab eu certus
redditur de
sua salute.*

a
Moritur.

b
*Omnium con-
cursu sepe-
latur.*

Postquam autem laboribus multis attritus, diu in vinea Domini sub instituto ordinis Prædicatorum, Dei gratia, laboravit, nulli parcens labori, ut proximorum salutem consulere; tempus opportunum instavit, quo illum, Deo ita misericorditer disponente, fati cedere oporteret. Atque febri quadam gravi correptus, divinam hoc tempore meruit habere revelationem, per quam certior est factus, se quam brevissimo tempore, deposita carnis sarcina, a vita mortali ad immortalē feliciter transiturum. Prævisa igitur ab illo instante dormitione sua, sanctissimam Dei genitricem Patronam suam instantissime interpellans rogabat, ne in tam tremendo agone principis tenebrarum territamentis perturbari, aut laqueis ejus inescari se permetteret. Comperta ab omnibus illico tunc sancti viri infirmitate, multa promiscuæ plebis turba, et inter reliquos, aliqui etiam ex suis consanguineis viri, illum visitationis gratia in hac ultima ægritudine convenerunt. Summo namque omnes affliciebantur dolore, tanto Patre et Præceptore destitutos remansuros. Atque amare flentes illius jam desiderio ante mortem affecti, voces doloris et devotionis plenas emittebant. Consolatus est illos tunc dulcibus verbis, sanctus Deis famulus: atque spe etiam non contemnenda lactatos, majora de illo post mortem veræ amicitiae indicia expectare illis præcepit, quam in hoc mundo tunc tenent erant experti. Sperabat enim se coram Altissimo filios et devotos suos efficacius posse juvare. Postera die sacrum Christi corpus, et verum, sub panis specie a socio suo illi oblatum summa cum devotione sumpsit. Deinde appropinquante jam ultima transitus ejus hora, clementissima virgo Maria, Angelorum stipata exercitibus, S. Gondisalvo visibiliter apparuit, ut eum, quem speciali semper favore suo dignum fecerat, ab omni dæmonum illusionē, salutis æternæ consequendæ dubitatione omni penitus exclusa, securum omnino redderet a.

39 Post hanc cælestem visionem, quæ antelucano tempore illi fuerat demonstrata et communicata, anima illa sanctissima a corporis carcere soluta, cælum penetravit. Eademmet hora, qua vir Dei spiritum exhalavit, per totum Amaranthi oppidum vox quædam nemini ante vel post cognita, sub hac verborum forma insonuit: Surgite, et ad funebria sancti viri properate. Ad hanc inusitatam vocem b omnes festinanter a propriis domibus egredientes, mutuo se interrogabant, quoniam properare deberent? Nesciebant enim adhuc D. Gondisalvum in extremis esse positum. Cum vero post disquisitionem factam, illum eadem hora a vita migrasse audierunt, nullumque alium e vivis tunc discessisse, ad oratorium D. Gondisalvi omnes catervatim confluxere. Ibi vero sancti viri cadaver jam syndone involutum invenientes, non sine lacrymis multorum, debita veneratione justa solventes, sepulture tradiderunt.

a Marietta et Castillo ægrum aiunt in nuda decubuisse palea.
b Etiam ex propinquis vicis, ut Marietta, Choquetius, Castillo.

CAPUT X.

De miraculis ejus post mortem.

Epist. 27.

Quanta miracula hujus sancti Patris meritis omnipotens Deus, a tempore sui gloriosi transitus ad hanc usque horam, ostenderit, etiamsi (ut D. Hieronymi verbis utar) omnia membra mea in linguas converterentur, et omnes artus humana voce resonarent, nec numerum, nec illorum processum crederem me

vel quam succincte posse enarrare. Ut autem unico verbo hujus rei veritas demonstraretur, hoc solum utar argumento. Non tantum in Portugallie regnis in Hispania constitutis, sed in ultimis Orientis finibus, quos Indias orientales vocamus, atque in Africa regione, ubi aliquas Lusitani urbes munitas custodiunt, tam frequentia sunt miracula per merita hujus sancti viri D. Gondisalvi a Deo exhibita, ut in ore omnium Christi fidelium, pro majori parte, in quocumque labore, periculo, vel ægritudine sint positi, Divus Gondisalvus statim sit, et communiter versetur. Nec præterit annus, in quo ad ejus sepulchrum accedentes, a seculo jam immemorabili, non aliquid, vel aliqua, nec dicam multa, miracula in agrorum sanitate divinitus patrata conspiciantur. Hoc tam clarum, nudum, et expertum etiam ab incredulis aliquando est, quod nulla potest tergiversatione, celari, aut etiam quispiam inficiari. Tam repentina et palpata manibus sæpe illic miracula videntur; ut claudus a multis annis, illius templum ingressus, sospes et sanus gressus suos dirigendo, lætus statim in domum suam revertatur. Obsessus a dæmone liber evadit. Ægrotus diuturno tempore, aliquando illic repentina obtenta sanitate, taliter astantibus peregrinis stuporem gignit; ut intellectus ipse convinci quodammodo videatur. Ne tamen, dum brevis esse laboro, obscurus fiam, aliqua, exempli caussa, raptim perstringam.

41 Anno ccccc Tamaca fluvius (de quo supra meminimus) mirum in modum pluvialibus adauctis aquis inundavit, atque ex saxosis rupibus, altissimis arboribus coopertus, sæpe potius cadendo, quam fluendo descendens, multi generis truncos radicibus evulsos secum devehit ac rapit. Stabat vulgus Amaranthum stagnantis fluminis horrendo spectaculo suspensus, atque multi a longe in eminentioribus ascensi locis, illam alluviem, non solum ex aquis sed ex multis etiam diversarum rerum fragmentis conflata, attente prospiciebant. Et ecce inter reliqua in alveo supernatantia, quandam mirandæ molis quercum transversaliter decurrentem, et versus pontem rapido properantem motu, animo consternati aspiciunt. Opus enim illud a sancto viro antiquitus extractum, arboris illius impetu quassatum, statim ruiturum judicabant atque deflebant. Ac proinde genuitu precationis plenas voces emittentes, non majori timore quam devotione prolatas, dicebant: O S. Gondisalve succurre: custodi pontem tuum, quem in commune bonum ædificasti. Hanc brevem orationem, quousque quercus illa ad pontem usque decurrit, repetere non cessabant. Nec vana fides illorum. Protinus enim, antequam horrenda illa machina pontem quatere posset ab oratorio in quo D. Gondisalvi sacrum corpus erat sepultum, quandam religiosum habitu D. Dominici indutum, corporeis oculis visibiliter exire omnes conspexerunt, baculum in manu gestantem; qui nigram cappam ex utraque extremitate humeris superimponens, maturo et lento gradu versus pontem processit. Postquam vero ad radices pontis pervenit, ex eadem fluminis ripa, in medium quoddam pontis ejusdem propugnaculum anterius, quod ex utraque parte fluminis ostia substat, quasi per scalas conscendens, in illa substitit parte, quam fluminis involucrum et inundatio attingebat. Approximante vero annosa quercu transverse a fluentis impetu rapta, taliter illam incognitus Pater direxit baculo, quem in manu tenebat, ut per pontis ostium intacte ingrediens, sine aliquo illius nocimento inferius excurreret. Post hoc religiosus ille ab omni astante populo, attente consideratus, in sacellum, unde exierat, pari passu reversus est. Accurrunt omnes quam citissime, scire cupientes quisnam talis prodigii fuisset auctor. Sed sacellum ingredienti, in quo nondum monasterium ordinis Prædicatorum

*Mulla facit
miracula.*

*Tamaca exundante, pons
S. Gondisalvi,
ab observatus.*

Prædicatorum extractum erat, neminem penitus invenerunt. Ex quo clare intellexerunt, sanctum Dei famulum Gondisalvum, a loco sui sepulchri egressum, ab illa imminente ruina pontem suum divinitus liberasse a.

a
Matronam
exulceratis
uberibus pe-
riculantiem
sanat.

42 Quædam nobilis matrona Domina Isabella de Sousa dicta, edito masculino foetu ex prima partus conceptione, tam gravem in altera mamilla contraxit infirmitatem, humore superfluo ibidem coagulato, ut medicis omnia exquisita sanitatis remedia tentantibus; omnino cassus fuerit illorum sollicitus labor. Anni jam unius integri spatium decurrerat in illo medicando ulcere. Atque resolvendæ, saniei gratia fistula quædam plumbea, a medicis et chirurgis fuerat excogitata, longitudinis digitalis, qua in putridæ carnis hiatum immissa, internus sanguinis putor foras ut efflueret conabantur. Post aliquot vero dies ulcere interius serpente, fistula taliter se intrinsecus recondidit, ut medici varia remedia adhibentes non solum non extrahere, sed nec etiam ut appareret efficere poterant ullo modo. Itaque plumbeum illud organum spatio quinque mensium intra pectus ejus latuit. Demum mortali jam periculo occurrere tantum cupientes chirurgi, communi consensu incisionem faciendam esse in mulieris pectore decreverunt. Post illam finalem ab illis jam latam sententiam, gratia visitandi infirmam, vir illustris Joannes de Sousa socer illius, supervenit: et cognita medicorum deliberatione, ægrotantis nurus compatiens, illam verbis fidei plenè admonere incepit, ut B. Gondisalvo Amarantho voto emisso, tamquam celestis et probatissimo medico curandam se commendaret. Paruit confestim dictis soceri sui afflicta matrona, ejusque consilio acquiescens, votum vovit D. Gondisalvo tota illam comitante familia. Et lacrymis deinde obortis humiles preces pro mortis periculo evadendo, atque sanitate pristina recuperanda effundere cepit. Quid plura? Eademmet die, cum medici et chirurgi vespertino tempore venientes, emplastrum pectori femineo appositum purificandi humoris caussa extraxissent; fistulam a tanto tempore reconditam, fasciis et linamentis medicinalibus sponte sua adherentem invenerunt. Denique ne dubium aliquod suboriretur, D. Gondisalvi meritis hoc factum esse intra spatium octo tantum dierum perfectissime se sanatum vidit. Hoc miraculum adeo manifestum fuit et palpatum ut communi multorum lætitia, omni exclusa dubietate, gratiæ sint Deo relata, in D. Gondisalvi meritis, et sancta coram illo intercessionem.

a Eo ipso tempore post hoc miraculum, ubi ejus sacra ossa quiescebant, structum est templum ejusque honori dicatum, ac parvæ Amaranthinæ annexum, ut scribit Castillo et Marietta; atque an. 1540, a Joanne III, Lusitanæ Rege Dominicanis reliquias transcriptum: ubi deinceps erectum cum augustiori basilica cænobium est, luculento dotatum censu, studio et industria Hieronymi Padille, qui ordini Prædicatorum in ea provincia præerat.

CAPUT XI.

Qualiter D. Gondisalvus fuerit in sanctorum numerum relatus.

a T empore a Julii III, Romani Pontificis, qui D. Gondisalvum Sanctorum catalogo referre curavit, D. Rudericus Pinnarius Episcopus Portuensis in Lusitania, de ejusdem summi Pontificis mandato disquisitionem de miraculis ejus fecit exactam; et particulariter testibus fide dignis juramento astrictis, supradicti miraculi veritatem certissimam, esse cognovit. Et non solum de fistula plumbea subito egressa, atque sanitate ulceris subsecuta; sed etiam de filio ejusdem matronæ, ab eodem Divo mirabiliter sanato, qui antea ab utroque inguine ruptus prolapsus intestinis, satis exosam patiebatur infirmitatem, testimonia certissima invenit.

Pueri her-
niam sanat.

44 Anno cmoxxxxvi, quædam honesta mulier b Micia Petreia dicta, a quatuor jam mensibus paralytici morbo percussa, non solum corpus, sed nec membra sigillatim omnia, absque alicujus adminiculo movere poterat. Hæc ægrotans suorum ministerio ad sepulchrum D. Gondisalvi fuit asportata: ubi vigilias nocturnas (ut solet fieri a peregrinis voventibus) in oratione prostrata, sequenti nocte permansit. Sequenti vero die mirabiliter se sanatum inveniens; et mox sine alicujus juvenine gressus dirigens, per totam ecclesiam lætenter incedere visa est. Hujus miraculi testes fuerunt oculati, non pauca utriusque sexus personæ, quæ illic etiam astantes D. Gondisalvi patrocinium postulabant. Non enim, ut videre est, aliquando illius sacellum sine voventibus peregrinis reperitur.

AUCTORE
DIDACO DE
ROSARIO.
b

Paralyticam
curat.

45 Quidam homo paralytico etiam morbo laborans, insurper et oculorum cœcitate, diocesis Lamacensis in eadem Lusitania in quodam ligneo grabato ad sepulchrum D. Gondisalvi fuit asportatus. Ibi fidei devotione inflammatus preces, lacrymas, suspiria Deo offerebat, divinam opem implorando, ut per intercessionem D. Gondisalvi exaudiri mereatur, atque sanitatem desideratam obtinere. Antequam paralyticus hic inde deduceretur, et visu et omnium membrorum sanitate recepta, ad domum suam sanus reversus est. Nec mirum, cum Christus majora habentes fidem testificetur in Evangelio miracula operaturos.

Alium para-
lyticum et cœ-
cum.

46 His et aliis multis miraculis per intercessionem D. Gondisalvi patris, et a prædicto Antistite diligenter examinatis, idem summus Pontifex Julius III, prævio sacri collegii Cardinalium maturo consilio, eundem D. Gondisalvum Amaranthum Sanctorum catalogo adscribendum quodammodo censuit; atque illius festum decima die Januarii in tota Lusitania solemniter celebrari permisit.

Ejus publica
veneratio a
Papa per-
missa.

47 Tanta vero est devotione cultus, tantus confluentis ad sepulchrum ejus populi concursus, præcipue tempore veris, ut per nullam illius Interamnis regionis viam quispiam possit transire, quin voventes obvios habeat, aut audiat turmatim incedentes, fistulis, tibiis, et aliis multis secundum morem patriæ, musicis instrumentis undique perstreptentes. Qui omnes devotionis ergo Amaranthum frequentius quam Compostellam non tam multum distantem petunt. In octavis vero Pentecostes, in quibus D. Gondisalvi præcipua celebratur solemnitas aut potius iteratur propter viatorum opportuniorem commoditatem c triginta circiter hominum millia a curiosis scrutatoribus quotannis numerantur. In hujus veritatis ineluctabile testimonium contigit non a multis retro annis, quod ex minutissimis candelis, quas pauperes peregrini religionis ergo in ejus altari solent offerre, mille ducentæ octuaginta sex libræ justo pondere, a quodam curioso ædituo sunt inventæ. Istius admirandi populi concursus meminit merito L. Andreas Resendus in altero hymnorum, quos officio ejusdem D. Gondisalvi d ab eo composito interseruit: nec parum doleo illos hic ad manum non posse habere, ut tamquam angulares lapides huic apponerem summario, hoc tamen ejusdem hymni fragmentum, de quo recordor, hic juvat inserere:

Magnus ad
sepulchrum
concursum.

c

d

Non capit duplex Amaranthus amplas

Sæpe catervas.

48 Non etiam loci amœnitas, in quo sanctus Dei famulus requiescit, parum peregrinos invitat, atque pulcherrimum ibidem, ejusdem ordinis Prædicatorum, et sumptuosissimum monasterium existens; quod Serenissimi Regis Joannis III favore et munificentia exstructum, redditibusque magnis dotatum est; quod pro gratiarum actione D. Gondisalvo debita, ut fertur, invisitur. Fit de illo in tota Lusitanæ provincia, quæ in Africam et Orientalem

Cænobium ad
ejus sepul-
chrum.

AUCTORE
DIDACO DE
ROSARIO.

Asiam usque protenditur, omnibus sextis feriis post Completorium memoria, cum Antiphona et propria festi ipsius oratione. Ejus precibus, piissimus luminum Pater, et provinciae nostrae, et Ordini, quem ipse professus est, incolunitatem, et pristinum Apostolici spiritus fervorem, donare dignetur, qui gloriosus vivit in secula, Amen.

a Sedit Julius a 7 Febr. 1330, ad 23 Martii 1333.

b Ea Mencia Perezia dicitur Marietta et Castillo.

c Imo Marietta et Castillo scribunt x Januarii saepe constuere ad 30000, feriis Pentecostalibus ad 50000. Testatur Resendius anno 1367, x Januarii supra 14000 convenisse. Reliquis vero anni diebus plurimi isthuc adveniunt, etiam subinde parociae integrae, supplicantium ritu, sacris laboris praelatis Castillo.

d Agit de eo officio Resendius in citata epistola, hosque duos versus ex eo citat.

ALIA MIRACULA

a Jo. Marietta, et Ferd. Castillo
Hispanice scripta.

Mulier quaedam Portuensis altero oculo undecim jam menses caeca, multa nequidquam tentarat remedia: sed spem omnem nova oculo obducta nebula ademerat. Hic tum illa seriis S. Gondisalvum vocare precibus, argenteum ei oculum, religiosamque ad ejus sepulchrum peregrinationem vovere. Nec mora aut pietati ejus, aut medicinae caelesti. Adit illius aedem: sacrificium offerendum Deo ad Sancti honorem atque ad suam incolunitatem procurat, eique assistit. Domum redeunti, ad vicinam Amarantho stationem restituitur oculus, nullo penitus relicto pristinae caecitatis vestigio.

Caecae visus
restitutus.

Alia morbo
comitiali li-
berata:

2 Alia itidem Portuensis comitiali morbo tenebatur, sane molesto, qui tristi paroxysmo, subito nihil tale metuentem, miseram incessebat, ac solo quandoque, praesenti cum vita periculo, affligebat. Ancilla heram miserata, adit ad S. Gondisalvi aedem, cereum offert, corque argenteum; ac rem fieri divinam jubet. Qua peracta, hera illius eo in perpetuum morbo liberatur.

Quaedam a
tibia pericu-
loso tumore.

3 Portuensis quoque alia, molesta humoris ad stomachi orificium concretionem, aliisque symptomatis quartum mensem torquebatur. Adhibita quidem

curatio, non indiligens; nihilo tamen aegre melius fuit, donec in laevam tibiam humor ille defluxit: quae die unico in parem humano corpori crassissimum intumuit. Praecidi tibiam oportere censent medici, nec sic tamen cautum iri miserae, de vita. Peccata ergo confessa, sacrum accipit viaticum: extrema etiam unctione, quod verebantur, ne inter medentium manus expiraret, communitur. Dum feralem illum fieri cernit apparatus, ad B. Gondisalvi implorandam opem se convertit: multa ei nuncupat vota interim somno corripitur, a quo mox expectata movere tibiam coepit; ex hac tumor penitus effluere. Quid multa? paucis diebus nullo alio usa medicamine integre convaluit.

Alia a ver-
rucis.

4 In eadem Portuensi civitate mulieri cuiquam manus innumeris erant verrucis confertae, tum foedis ad adspicuum, tum ad sensum molestis, adeo ut manuum nullo uti officio posset. S. Gondisalvum pie invocat. Vix dies quindenarii abiere cum illa manus suas contemplans adeo deformes subito resolvi, atque abscedere verrucas cernit, nulla vel cicatrice vel vestigio relicto.

5 Anno 1376, Patres Praedicatorum in urbe Portuensi, decem Amarantho leucis, agendum illius provinciae conventum, sive Capitulum, indixerant. Ipsa qua Capitulum inchoatum est Dominica, mulier quaedam Pontelimana, septem omnino annos paralytica, non sine magno bajulorum labore Amaranthum delata est, sacras ad S. Gondisalvi sepulchrum execubias actura. Postridie quam advenerat, in sacellum introducta, in oratione perstitit donec Angelica salutatio decantaretur. Tum vero, ad adstantem quempiam conversa, si sibi manum praerberet paullulumque juvaret, confidere se dixit, futurum ut firmis posset consistere pedibus, atque adeo incedere. Nec vana fiducia. Praebita ei est dextera: surrexit: per templum, universo inspectante populo, incessit. Vulgata illico tanti miraculi fama. Necdum eo soluto conventu, est id Bartholomaei de Martyribus ex eodem ordine Episcopi Bracarenensis auctoritate confirmatum; atque e sacris pulpitis solenni praeconio publicatum, ad Dei gloriam, et S. Gondisalvi honorem.

Paralytica sa-
nata.

DE B. ORINGA, SIVE CHRISTIANA, VIRGINE IN ETRURIA.

AN. CHR.
MCCGX.
X JANUARI.

Beata Oringae, sive Christianae, ex ms. codice canonici S. Clarae, Florentiae, vitam Italice edidit Silvanus Razzi Camaldulensis, tom. 1 de vitis feminarum sanctitate illustrium; traditque hoc die obiisse. Aliam paullo luculentior, (sed haud leviter quandoque discrepantem, ut conferenti patebit) vulgavit ann. 1636, Cornelius Curtius Ordinis Augustiniani Historiographus generalis, qui alium ad calcem citabat F. Honorium Italum scriptorem: ait vero iv Januarii vita functam Oringam.

VITA

A SILVANO RAZZI

Italice scripta.

CAPUT I.

Oringae sancta adolescentia.

B. Oringae
patria,

nomen,

sancta pueri-
talia.

Orta est B. Christiana, vallis Arniensis municipio, quod Castellum sanctae Crucis dicitur; humili quidem genere, sed eximio virtutum gratiaeque divinae splendore illustranda. Cum primum Christiano ritu, sacro baptismo est expiata, Oringae sortita est nomen, quod in Christianae deinceps transit.

2 A primis pueritiae annis coepit caelestia contemplari, ac precibus assidue vacare. Ferunt eam boves

pascentem, ut liberiori animo orationi se dederet, iis praecipisse ut silvestres tantum carperent herbas, segete aliisque satis abstererent. Paruerunt brutae animantes; ita exacte ac prope religiose, ut neque pedibus conculcarent, neque ore lambent folium unicum aut segetis, aut herbae alterius ex iis quibus sibi Virgo interdixisset. Ipsa interim in meditationem rerum divinarum, precationemque non secunda magis quam ardenti pietate incumbere.

Boves, quas
pascibat,
verbo coer-
cita.

3 Vile illi, ut diximus, genus, humilisque conditio; animus tamen Christi exaestuans amore, majoris semper appetens abjectionis, etiam infra suos natales ac sortem submittere sese cupiebat. Hinc nempe divinarum charismatum, virtutum, miraculorum e tam sublimi humilitate scaturire fons coepit. Tantus a prima aetate lascivarum turpiumque rerum ejus animus horror incessebat, ut si quod audisset verbum minus honestum proferri, illico ad vomitum provocaretur; atque adeo gravem a frequenti vomitu agritudinem incurreret. Tandem vero ejusmodi vomitum patienti vox divinitus allapsa est, monens uti aures oppositis manibus obturaret, ne obscena illa haurire verba cogerentur. Paret illa caelesti monito. Nec frustra: valetudinem illico recuperat. Quid? quod non impudicos tantum sermones aversabatur, sed vanos etiam otiososque; quos si imprudens

Humilitas:

turpium, et
otiosorum
quoque, ver-
borum de-
testatio.

dens